

Midt-Gudbrandsdal landbrukskontor

SPESIELLE MILJØTILTAK I JORDBRUKET – SMIL

Tiltaksstrategi og retningslinjer

Ringebu og Sør-Fron 2020-2023

Låve med villskifertak i Fåvang (Foto: Gudbrandsdalmusea).

1. FORMÅL

Spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) er en nasjonal tilskuddsordning. Formålet med SMIL er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Kommunene utarbeider tiltaksstrategi og retningslinjer ut fra lokale behov.

2. BAKGRUNN

Retningslinjene er forankret i:

- Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket (publ. 2004, sist endret 2018)
- Rundskriv 14/2019 Landbruksdirektoratet
- Regionalt miljøprogram (RMP) for Innlandet 2019-2022

Retningslinjene er utarbeidet av Midt-Gudbrandsdal landbrukskontor. Det er gjennomført en høring hos de lokale faglagene; Fåvang bondelag, Ringeby bondelag, Sør-Fron bondelag, Ringeby og Fåvang bonde- og småbrukarlag og Sør-Fron bonde- og småbrukarlag og Fylkesmannen i Innlandet.

Retningslinjene er vedtatt av formannskapet i Sør-Fron kommune 06.02.2020 og utvalg for miljø, utmark og landbruk i Ringeby kommune 06.02.2020. Bruken av tilskuddsmidlene skal prioriteres i samsvar med kommunal tiltaksstrategi og det årlige aktivitetsbudsjettet for henholdsvis Sør-Fron og Ringeby.

Utfordringer i vårt område:

- Gjengroing av marginale jordbruksområder
- Gjengroing rundt seterområdene
- Gjengroing av gammel kulturmark og reduksjon av slåtteeenger og biologisk verdifulle arealer
- Utbredelse av fremmede arter, som for eksempel kjempespringfrø
- Forfall av verneverdige bygninger i tilknytning til jordbrukslandskapet
- Gjengroing av råk og ferdselsveier
- Avrenning av næringsstoffer fra husdyr på utedrift
- Skader på areal pga høye flomtopper i forbindelse med store nedbørmengder

3. KULTURLANDSKAP OG BIOLOGISK MANGFOLD

3.1 Kulturlandskap

En utfordring er gjengroing av marginale jordbruksområder, ofte på grunn av dårlig arrondering, små eller bratte arealer. I tillegg er det en utfordring med gjengroing rundt seterområdene. Det er også en tendens til økt ekstensiv drift på flere seterkvever og dyrkingsfelt i fjellet. Dette er viktige arealer for både grovfôrproduksjon, og for de som driver tradisjonell seterdrift med mjølkeproduksjon. Seterdrift og bruk av utmarksbeite er viktig for blant annet skjøtsel av kulturlandskapet i fjellområdene.

Når det gjelder gammel kulturmark er dette arealer med vegetasjon utformet ved slått, beiting, styving, brenning eller andre driftsformer gjennom en lang periode, ofte uten tilførsel av gjødsel, og med et plante- og dyreliv som skiller seg fra det som ellers kan være vanlig i området. Slik kulturmark

kjennetegnes også ved spor etter gamle driftsmåter (i terrengoverflaten, rydningsrøyser, murer, lauvringstrær, m.m.) og andre kulturminner i området (gravhauger, hustuffer, m.m.). Det kan også være innslag av små, tidligere dyrka åkrer. På Sør-Fron østside er det et nasjonalt verdifullt kulturlandskap på strekninga Frya-Harpefoss. SMIL-tilskudd kan bidra til å ta vare på dette områdets særpreg.

Mål

Bidra til å bevare et variert kulturlandskap gjennom tilskudd til rydding av gamle beiter/hamninger og støtte til rydding/skjøtsel rundt seterområder med formål å bedre beitekvaliteten.

Bidra til å ivareta tradisjonell seterdrift.

Tiltak

- Tilskudd til rydding/skjøtsel av gamle beiter/hamninger som har grodd igjen eller er i ferd med å gro igjen.
- Tilskudd til rydding/skjøtsel av arealer rundt seterområdene (seterrastene).

Vilkår

Det gis i utgangspunktet ikke tilskudd til areal som er klassifisert som innmarksbeite på gårdskart. Areal som tidligere har vært klassifisert som beite i økonomisk kartverk, blir prioritert. Når det gjelder skjøtsel av gammel kulturmark/hamninger settes det vilkår om at arealet skal holdes i hevd. Det gis ikke tilskudd til gjerding.

Bilde 1: Et variert kulturlandskap på Kristensetra med kultureng i bakgrunnen og naturbeitemark i framgrunnen i god hevd. Natureng har et større spekter av ulike arter enn kultureng. **Bilde 2:** Slåttemark i Venabygd (Foto: Ragnhild Sperstad).

3.2 Biologisk mangfold

Innenfor kulturlandskapet finnes det et stort biologisk mangfold av arter og naturtyper, samt mange rødlista arter. Dette er et resultat av mer ekstensive driftsmetoder i jordbruket. Mer moderne driftsformer, og små og uhensiktsmessige arealer som går ut av drift, gjør at områder med verdifulle naturtyper blir for intensivt drevet eller gror igjen. Mange arter og naturtyper knyttet til

kulturlandskapet er derfor truet. For å ivareta disse verdiene kreves en aktiv skjøtsel, men uten at driften blir for intensiv. I vårt område er det registrert et nasjonalt verdifullt kulturlandskap mellom Frya og Harpefoss som har mange registreringer av ulike naturtyper.

Våre områder er forholdsvis godt kartlagt med hensyn til naturtyper knyttet til kulturlandskapet. En del av disse er i ferd med å gro igjen, og en rydding av disse, samt riktig skjøtsel i fremtiden, vil være fordelaktig for det biologiske mangfoldet.

De siste årene er det blitt en økende utfordring med fremmede arter som sprer seg. Disse utkonkurrerer stedegne arter og er derfor en trussel mot det eksisterende artsmangfoldet. Særlig kjempespringfrø er en utfordring.

Mål

Bidra til at artsrik kulturmark blir ivaretatt slik at det biologiske mangfoldet opprettholdes. Redusere forekomstene av fremmede arter.

Tiltak

- Tilskudd til rydding av biologisk viktige arealer. Dette gjelder naturtyper som er registrert som hagemark, naturbeitemark, beiteskog, småbiotop, artsrik veikant, slåttemark og slåttemyr, av både A, B og C-verdi. Det kan gis tilskudd til ny kartlegging av arealet etter at ryddingen er utført, for å få vurdert status på arealet på nytt. Det kan også gis tilskudd til andre biologisk viktige arealer, som f.eks. lokaliteter hvor planten dragehode er registrert.
- Tilskudd til bekjempelse av fremmede arter.

Bilde 3 (t.v.): Naturbeitemark med rødlistearten dragehode (*Dracocephalum ruyschiana*) på en hamning i Øverbygda i Sør-Fron (Foto: Ragnhild Sperstad). **Bilde 4** (t.h.): Den fremmede arten kjempespringfrø (*Impatiens glandulifera*) som det kan søkes SMIL-midler for å bekjempe (Foto: Wenche Breien Løfsgaard).

Vilkår

Ved tilskudd til rydding av biologisk viktige arealer vil det settes det vilkår om fremtidig skjøtsel. Det må på søknadstidspunktet være et problem med gjengroing på arealet. Ved tilskudd til bekjempelse av fremmede arter settes det vilkår om oppfølging i flere år.

3.3 Kulturminner og kulturmiljøer

Kulturminner er et viktig innslag i kulturlandskapet, og landbruket forvalter store kulturverdier i form av gamle bygninger. Mange verneverdige bygninger i tilknytning til jordbrukslandskapet forfaller. Det gjelder blant annet bygninger i bygda, høylåver på vollene langs Lågen og bygninger på setrene. En årsak er at slike restaureringsarbeider kan være svært kostnadskrevende. Derfor vil noen heller fjerne falleferdige hus framfor å restaurere. Samtidig er det også noen som ønsker å oppgradere standarden på kulturminnene framfor å konservere med den opprinnelige byggeskikken, slik allmennheten har størst interesse av.

Det tradisjonelle seterbruket har gått sterkt tilbake siste årene, men tradisjonell seterdrift er en viktig del av kulturarven i denne regionen, og det er viktig å ta vare på denne ressursen i norsk landbruk framover.

Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter som det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng, jf. § 2 i kulturminneloven.

Verneverdig bygning er arkitektonisk eller kulturhistorisk verdifull bygning som ikke er fredet, men som likevel bør bevares etter antikvariske metoder og prinsipper. Forskriften omfatter ikke freda bygninger.

Eksempler på kulturminner i tilknytning til jordbrukslandskapet:

- alle slags bygninger på gårdstun og i inn- og utmark, fra våningshus og driftsbygninger til utløer, koier og kvernhus, seterbuer, lynnbuer/vinterstuer, frittstående kalv-/geithus, staller, smier m.v.
- boplasser, hustufter og ruiner, gårdshauger, gravhauger og- røyser, helleristninger, offersteder
- rydningsrøyser, veiter/vanningsanlegg, bakkemurer, terrasserings, tre- og steingjerder, elveforbygninger
- gamle stier og råk, klopper, vad, tre- og steinbruer, geiler/fegater, hankeveger
- jakt-, fiske- og fangstinnretninger, jernvinneplasser, kull- og tjæremiler, fløtningsdammer
- bygdeborger, varder

Eksempler på kulturmiljøer i jordbrukslandskapet:

- gårdstun, seteranlegg, en samling gravhauger, naustmiljø

Opprinnelige og helhetlige miljøer prioriteres framfor nyere og enkeltstående tiltak. Eldre hus har i utgangspunktet høyere prioritet enn yngre. Bygninger som har stor interesse for allmennheten, men som i liten grad kan benyttes av eieren kan innvilges mer tilskudd. Fordyrende byggetekniske løsninger som myndighetene vurderer som viktige antikvarisk kan også innvilges mer.

Tilskudd til restaurering/istandsetting av våningshus, kårboliger og sel/seterhus har lav prioritet. Det kan gis tilskudd til utvendige påkostninger som er viktige for å opprettholde et helhetlig gards- eller

setermiljø. Det gis ikke tilskudd til standardheving, tekniske installasjoner eller tilbygg (gjelder ikke mindre driftstiltak på setrer med mjølkeproduksjon). Det gis i utgangspunktet ikke tilskudd til bygninger som flyttes.

Ringebu kommune har utarbeidet en temaplan for kulturminner 2018-2030. Planen omfatter dalbunnen langs E6 på østsiden av Lågen. Kulturminner som er omtalt i denne planen kan bli prioritert.

Bilde 5 (t.v.): Ulvestugua på Kjørås etter at den ble restaurert med SMIL-midler (Foto: Ragnhild Sperstad).

Bilde 6 (t.h.): Setra til Haugen Nistugun ved Flaksjøen som driver tradisjonell seterdrift (Foto: Ragnhild Bang Vestad).

Mål

Bidra til at flere verneverdige bygninger og bygningsmiljøer ivaretas.

Bidra til at flere kulturminner blir sikra, istandsatt og tilrettelagt, samt ivareta den historiske verdien.

Tiltak

- Tilskudd til verneverdige bygninger.
- Tilskudd til sikring, istandsetting og tilrettelegging av kulturminner og kulturmiljøer.
- Tilskudd til mindre driftstiltak på setrer med mjølkeproduksjon. Dette kan være tiltak som f.eks. støtte til utbedring av melkerom, mindre påbygg, strømforsyning og melkeanlegg.

Vilkår

Alle tiltak som gjelder kulturminner og kulturmiljøer bør gjennomføres etter prinsipper som kulturminneforvaltningen legger til grunn. Dette er blant annet:

- Bevare mest mulig av kulturminnets opprinnelige elementer eller kulturmiljøets egenart og helhet.
- Foreta så få forandringer som mulig, reparasjoner fremfor hel utskifting. Tiltaket skal ikke først og fremst bidra til å forskjønne objektet. Det handler mer om å reparere og sikre/stabilisere ved at det foretas så lite forandringer som mulig.
- Bruke tradisjonelle, stedege materialer, håndverksteknikker og farger.

Ved søknad om tilskudd til verneverdige bygninger skal det legges ved rapport og kostnadsoverslag fra en bygningsvernrådsgiver. Dette for å sikre at restaureringen blir gjennomført etter antikvariske metoder og prinsipper. Det vil settes vilkår om at restaureringen gjennomføres i tråd med rapporten

utarbeidet av bygningsvernrådgiveren.

Nyttig veiledningsmaterieil

[Litteraturliste - Kulturminnefondet](#)

[Ordforklaringer - Kulturminnefondet](#)

[Temaplan for kulturminner 2018-2030 for Ringebu kommune](#)

[Kulturminnesøk](#)

3.4 Friluftsliv

Det er potensiale for rydding og merking av råk og ferdselsveier, både i bygda og i seterområdene. Rydding av råk og ferdselsveier vil øke tilgjengeligheten og opplevelser i landskapet.

Mål

Øke muligheten for rekreasjon og friluftsliv i jordbrukets kulturlandskap gjennom å legge til rette for ferdsel til fots og opplevelser.

Tiltak

- Tilskudd til etablering, utbedring, rydding, vedlikehold av råk og ferdselsveier.
- Tilskudd til merking av råk og ferdselsveier og utarbeidelse av enkel informasjon.

Vilkår

Tiltakene skal gjennomføres slik at råk og ferdselsveier blir åpne for allmenheten, og det skal ikke sperres med gjerder. Ved slike tiltak må en være varsom og unngå vesentlige negative effekter på natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap. Det må foreligge tillatelse fra alle berørte grunneiere.

Bilde 7: En strekning fra middelalderveien mellom Kjøhnås og Venabygd, tidligere en av hovedvegene oppover Gudbrandsdalen. **Bilde 8:** En rydda geile som har fått SMIL-midler i Fåvang (Foto: Ragnhild Sperstad).

4. FORURENSING

4.1 Avrenning til vann

Risiko for erosjon vurderes som forholdsvis lavt da det er forholdsvis lite areal som blir høstpløyd i vårt område. Det spres derimot en god del husdyrgjødsel utenom vekstsesongen, og på enkelte areal brukes det store mengder husdyrgjødsel. Forskriftene stiller krav med hensyn på spredetidspunkt, nedmoldingsfrist og krav om gjødslingsplan. En utfordring er husdyrbesetninger med utedrift hvor det er fare for avrenning av næringsstoffer. Det er et økende problem med ødeleggelser langs sidevassdragene til Gudbrandsdalslågen på grunn av økte nedbørsmengder og styrtnedbør.

Mål

Forebygge forurensningsfare og avrenning av næringsstoffer til vann.

Sikre godt vannmiljø i jordbrukspåvirkede vannforekomster.

Redusere flomtopper og erosjonsskader langs sidevassdragene til Lågen.

Tiltak

- Tilskudd til tiltak som reduserer avrenning fra utedrift ved husdyrhold, f.eks. etablering av fast dekke rundt fôringsplasser.
- Tilskudd til tiltak som reduserer avrenning fra seterfjøs, f.eks. bygging av tett gjødselkum.
- Tilskudd til gjenåpning av lukka bekker.
- Tilskudd til etablering av fangdammer.
- Tilskudd til flomdempende tiltak i sidevassdragene til Lågen, f.eks. fordrøyningsdammer.

Vilkår

Ved tilskudd til gjenåpning av bekker, skal disse føres tilbake til sitt opprinnelige løp.

Ved tilskudd til etablering av fangdammer og/eller flomdempende tiltak må disse etableres ut fra faglige retningslinjer. Tilskudd til flomdempende tiltak gis kun på eller i tilknytning til jordbruksarealet.

Bilde 7 (t.v): SMIL-ordningen kan gi tilskudd til etablering av fast dekke rundt fôringsplasser (Foto: M. Gilhuus).

Bilde 8 (t.h.): Eksempel på gjødsekkum under seterfjøs som forhindrer avrenning (Foto: Øyann E. Brandstad).

Nyttig veiledningsmaterieill

[Flomtiltak i landbruksområder, NIBIO POP 5/2019.](#)

5. TILSKUDD TIL PLANLEGGINGS- OG TILRETTELEGGINGSPROSJEKTER

Det kan innvilges tilskudd til prosjekter som leder fram til planer for konkrete tiltak som nevnt i kapittel 3 og 4. Tilskudd innvilges på grunnlag av godkjente kostnadsoverslag ved planlegging, organisering og prosjektarbeid.

6. SØKNADSBEHANDLING

Hvem kan søke?

For å få innvilget SMIL-tilskudd må det foregå en tilskuddsberettiget produksjon på landbrukseiendommen. For å kunne motta tilskudd etter forskriften, må foretaket som mottar tilskudd være registrert i Enhetsregisteret. Bestemmelsen oppstiller ingen regler om organisasjonsform, utover at foretaket må være registrert i Enhetsregisteret. Personer som disponerer en landbrukseiendom kan også søke.

Søknadsfrist

Årlig søknadsfrist settes til 15.mars.

Søknadsskjema

Søker sender inn elektronisk søknadsskjema gjennom ID-porten/Altinn. Søknadsskjema ligger også på landbruksdirektoratets hjemmeside: <https://www.landbruksdirektoratet.no>. Det er kommunen som saksbehandler og fatter vedtak.

Søknaden skal inneholde

- Kart som viser beliggenhet der tiltaket skal gjennomføres
- Bilder som viser tilstanden til arealet/bygningen før tiltaket settes i gang
- Kostnadsoverslag og finansieringsplan
- Plantegning og skisser der det er aktuelt
- Uttalelser fra fagfolk der det er aktuelt
- Skjøtselsplaner og tilstandsregistreringer der det er aktuelt
- For fellestiltak vedlegges samarbeidsavtale
- Skriftlig godkjenning fra grunneiere

Merverdiavgift

Søker skal oppgi om kostnadene til innkjøpte varer og tjenester er inklusiv eller eksklusiv mva. Søker skal oppgi beløp ekskl. mva. dersom det er fradragsrett for inngående mva. for tiltaket. Dette gjelder virksomheter som er registrert i Merverdiavgiftsregisteret. Øvrige virksomheter kan oppgi beløp inkl. mva.

Vilkår

Det gis normalt ikke tilskudd til prosjekter eller tiltak som allerede er påbegynt eller utført. Innvilgning av tilskudd innebærer ikke at tiltaket er godkjent i forhold til annet regelverk. Det er derfor viktig at søker, før gjennomføring av tiltaket, gjør seg kjent med aktuelle bestemmelser i lover og forskrifter. Dette kan for eksempel være i tilknytning til plan- og bygningsloven, kulturminneloven,

vannressursloven og naturmangfoldloven. Det er ellers aktuelt å sette krav til arbeidsutførelse og vedlikehold.

Arbeidsfrist

Arbeidsfristen settes til 3 år. Arbeidsfristen kan forlenges med to år fra vedtaksdato etter søknad.

Arbeidsfrist og frist for sluttrapportering er den samme.

Utbetaling

Før kommunen kan anvise utbetaling av tilskudd, må det foreligge skriftlig anmodning, sluttrapport og regnskap fra søker. Kommunen kan utbetale inntil 75 % av tilskuddet etter hvert som tiltakshaver har dokumentert utgifter til godkjente tiltak. Utbetaling av tilskudd skjer etter anmodning til kommunen. Minst 25 % av tilskuddet holdes tilbake inntil tiltaket er fullført, nødvendig dokumentasjon og sluttrapporteringen er godkjent.

Omgjøring, tilbakebetaling og motregning

Kommunen har ansvar for å føre tilsyn med at vilkårene for tilskuddet blir overholdt. Dersom prosjektet/tiltaket ikke blir gjennomført innen fastsatt arbeidsfrist, eller ikke blir gjennomført som forutsatt ved innvilgningen, skal kommunen vurdere å fatte vedtak om omgjøring av vedtak om innvilget tilskudd. Kommunen skal vurdere om utbetalt tilskudd skal kreves tilbakebetalt.

Tabell 1: Prioritering og tilskuddssatser

	Tiltak	Tilskuddssatser
Kulturlandskap	Tiltak til rydding/skjøtsel av gamle beiter/hamninger som har grodd igjen eller er i ferd med å gro igjen	Inntil 50 %
	Tilskudd til rydding/skjøtsel av arealer rundt seterområdene (seterrastene)	Inntil 50 %
Biologisk mangfold	Tilskudd til rydding av biologisk viktige arealer	Inntil 70 %
	Tilskudd til bekjempelse av fremmede arter	Inntil 90 %
Kulturminner og kulturmiljøer	Tilskudd til verneverdige bygninger	Inntil 50 %
	Tilskudd til sikring, istandsetting og tilrettelegging av kulturminner og kulturmiljøer	Inntil 50 %
	Tilskudd til mindre driftstiltak på setrer med mjølkeproduksjon	Inntil 50 %
Friluftsliv	Tilskudd til etablering, utbedring, rydding, vedlikehold av råk og ferdselsveier	Inntil 50 %
	Tilskudd til merking av råk og ferdselsveier og utarbeidelse av enkel informasjon	Inntil 50 %
Avrenning til vann	Tilskudd til tiltak som reduserer avrenning fra utedrift ved husdyrhold	Inntil 35 %
	Tilskudd til tiltak som reduserer avrenning fra seterfjøs	Inntil 50 %
	Tilskudd til gjenåpning av lukka bekker	Inntil 70 %
	Tilskudd til etablering av fangdammer	Inntil 70 %
	Tilskudd til flomdempende tiltak i sidevassdragene til Lågen	Inntil 70 %
Planleggings- og tilretteleggingsprosjekt		Inntil 100 %

Tilskuddssatsene er maks satser av godkjent kostnadsoverslag. Søkere som tidligere ikke har fått midler kan prioriteres foran de som har fått støtte tidligere. Tilleggssøknader prioriteres kun i helt spesielle tilfeller. SMIL-prosjekter som ikke er ferdigstilt skal avsluttes før evt. ny søknad kan fremmes.

Tabell 2: Satser til bruk ved kostnadsoverslag og sluttregnskap

		Satser
Arbeid/maskiner	Person i arbeid/manuelt arbeid	350 kr/time
	Person med motorsag/ryddesag	400 kr/time
	Person + traktor	600 kr/time
	Krattnuser	700 kr/time
	Person + gravemaskin	800 kr/time
Beiterydding	Noe ryddebehov	1200/daa
	Middels ryddebehov	1600/daa
	Stort ryddebehov	2000/daa

Disse satsene kan brukes ved oppsett av kostnadsoverslag. For arbeid/maskiner vil det ikke godkjennes høyere kostnader enn disse satsene.